

Veileder

Bærekraftig utvikling i Færder kommunale barnehager 2025-2027

"Kunnskap er ikke nok; den må brukes. Vilje er ikke nok; vi må handle".

Goethe

**FÆRDER
KOMMUNE**
– med vind i seilene

INNHOOLD

INNLEDNING	3
OVERORDENDE RAMMER	5
BARNEHAGEN SPILLER EN VIKTIG ROLLE	5
TEMAER	7
KLIMA	7
ENERGI	7
FORBRUK, RESSURSER OG FORDELING	8
INTERESSEKONFLIKTER	8
DELTAKELSE OG DEMOKRATI	8
BIOLOGISK MANGFOLD	8
NATUROMRÅDER	8
VANNRESURSSER	10
HELSE	10
AVFALL OG GJENVINNING	10
FRILUFTSLIV OG NATUROPPLEVELSER	10
REFLEKSJONSOPPGAVER	11
LENKER	11

INNLEDNING

Bærekraftig utvikling defineres som en utvikling som tilfredsstiller dagens generasjoners behov uten at det går på bekostning av framtidige generasjoners muligheter for å tilfredsstille sine behov. FN sine hjemmesider på internett forteller at dette betyr at vi må bruke ressursene våre fornuftig. Samtidig innebærer det ikke bare en utvikling som tar hensyn til kommende generasjoner, den vil også kreve en jevnere fordeling av verdens ressurser mellom mennesker og mellom land. Bærekraftig utvikling innebærer to nøkkelfaktorer: Fattigdomsproblemer og miljøproblemer.

Fattigdomsproblemer

Økende befolkning og fattigdom legger stort press på miljøet mange steder. Når det blir drevet rovdrift på jord, skog og andre naturlige ressurser, og mennesker blir presset til å arbeide mere enn sin yteevne, har folk vanskelig for å overleve. Antallet mennesker som bor på jorda øker stadig og befolkningsveksten for land i Nord er 0,5 % mens i sør er den på 2 %. Dette fører naturlig med seg en stadig befolkningsøkning som igjen øker presset på naturressursene, som i sin tur hindrer en bærekraftig utvikling (www.fn.no)

Miljøproblemer

Bærekraftig utvikling vil kreve at vi tar vare på mer og kaster mindre. I industrilandene lever de fleste mennesker slik at de svekker naturens overlevelsessevne. F.eks. bruker et menneske i et rikt land en energimengde som tilsvarer det 80 mennesker ville ha klart seg med i et veldig fattig land. Overforbruk = sløsing.

FN forteller at arts-mangfoldet i naturen er et viktig område som har vært truet av en ikke-bærekraftig utvikling. «Hvert år forsvinner mer enn fem tusen arter, de fleste på grunn av at regnskogen blir hogd ned eller svidd av» (www.fn.no).

Så hvordan kan man oppnå en bærekraftig balanse mellom forbruk, befolkningsvekst og jordas økologiske kapasitet? Kan barnehagene bidra med å tenke økologisk og miljøsparende?

Barn skal lære å ta vare på seg selv, hverandre og naturen. Men hvordan kan barnehagen gi barna en begynnende forståelse for bærekraftig utvikling?

”**Vi arver ikke Jorda av forfedrene våre, men låner den av barna.**

Et ordtak med røtter i urfolks visdom

Miljørettet pedagogikk handler om å fremme bærekraftig utvikling.

Miljørettet pedagogikk handler om å gi barn lærdom om å ta vare på og vise respekt for naturen og livet rundt.

OVERORDNEDE RAMMER

Barnehaageloven § 2.

Barnehagens innhold

Omsorg, oppdragelse og læring i barnehagen skal fremme menneskelig likeverd, likestilling, åndsfrihet, toleranse, helse og forståelse for bærekraftig utvikling. Barnehagen skal gi barn mulighet for lek, livsutfoldelse og meningsfylte opplevelser og aktiviteter i trygge og samtidig utfordrende omgivelser.

Rammeplanen

I ny rammeplan for barnehagen ligger bærekraftig utvikling som en verdi som er tydeliggjort under kapittel 1, barnehagens verdigrunnlag.

I rammeplanen er det et mål at personalet i tale og handling skal fremme en forståelse for bærekraftig utvikling.

Forskrift om rammeplan for barnehagens – innhold og oppgaver

Barna skal lære å ta vare på seg selv, hverandre og naturen. Bærekraftig utvikling omfatter natur, økonomi og sosiale forhold og er en forutsetning for å ta vare på livet på jorden

slik vi kjenner det. Barnehagen har derfor en viktig oppgave i å fremme verdier, holdninger og praksis for mer bærekraftige samfunn.

Bærekraftig utvikling handler om at mennesker som lever i dag, får dekket sine grunnleggende behov uten å ødelegge fremtidige generasjoners mulighet til å dekke sine. Det handler om å tenke og handle lokalt, nasjonalt og globalt. Barnehagen skal bidra til at barna kan forstå at dagens handlinger har konsekvenser for fremtiden.

Barnehagen skal legge grunnlag for barnas evne til å tenke kritisk, handle etisk og vise solidaritet. Barna skal gjøre erfaringer med å gi omsorg og ta vare på omgivelsene og naturen. For samiske barn betyr dette å leve i samklang med, nyttiggjøre seg av og høste av naturen.

Barna skal få naturopplevelser og bli kjent med naturens mangfold, og barnehagen skal bidra til at barna opplever tilhørighet til naturen (rammeplan for barnehage 1.8.17)

BARNEHAGEN SPILLER EN VIKTIG ROLLE

Verden står overfor store utfordringer med hensyn til biologisk mangfold. I dag dør arter i naturen i et urovekkende høyt tempo. Den viktigste årsaken er at vi mennesker endrer naturen. Skal vi klare å stoppe denne utviklingen, må de som vokser opp i dag, ha engasjement og kunnskap om naturen, mener forsker Maria Hedefalk. Hedefalk, M. (2014).

Hedefalk mener at barn har dette engasjementet. Barnehagene har derfor en viktig rolle i arbeidet med å gi dem støtte for at vi skal få et mer bærekraftig samfunn i framtiden. Om vi ikke oppmuntrer barn til å arbeide kreativt med disse store spørsmålene, kommer vi aldri til å klare å stoppe utviklingen. Kunnskap om naturen er helt grunnleggende for dette, sier forskeren.

Barnehagens muligheter til å arbeide med bærekraftig utvikling

I ny rammeplan for barnehagen ligger bærekraftig utvikling. Den nordiske barnehagemodellen er kjent for å ha et helhetlig læringssyn, der lek og læring, omsorg og dannelse inngår i en helhet, og naturen blir ansett for å være en viktig lærings-

arena. Barnehagen har en unik posisjon i forhold til å møte, stimulere og støtte alle barns naturlige utforskertrang og oppdagerglede.

Start med det nære

Barn er engasjert i natur og bærekraftig utvikling. – Vi bør starte med det som fasinere barn, som fugler, fluer og frosker, og ikke de store spørsmålene, mener Cecilia Caiman. Caiman, C. og Lundegård, I. (2015). Barns måte å engasjere seg i naturen på handler først og fremst om forventningsfull interesse for organismer i nærområdet, viser en studie hun har gjort i en svensk barnehage.

Når vi voksne engasjerer oss i spørsmål om bærekraftig utvikling, er det ofte med et pessimistisk utgangspunkt. Jeg tror ikke det er så bra å starte med de store spørsmålene. Vi bør starte med det som fasinere barn, som fugler, fluer og frosker. Det er viktig at barna ikke mister sin barndom og sin fremtidsro. Samtidig lever de i en global verden og kan være engasjert på mange plan, også i de store spørsmålene, sier Caiman.

Progresjon

I arbeidet med de ulike temaene skal barnehagen å fremme verdier og holdninger som bidrar til at barnet utvikler evnen til å tenke kritisk, handle etisk og til å vise solidaritet. Gjennom varierte aktiviteter og læringsmuligheter (kan) legges det til rette for en progresjon fra her og nå opplevelser til at den enkelte en gang i fremtiden er sitt ansvar bevisst og bidrar til en bærekraftig utvikling.

Refleksjonsspørsmål

- Hva legger vi i begrepet bærekraftig utvikling?
- Hvordan jobber vi i vår barnehage for å fremme bærekraftig utvikling?
- Hvordan bidrar vi til at barna blir kjent med naturens mangfold og opplever tilhørighet til naturen?
- Hvordan bidrar vi til at barn forstår at dagens handlinger har konsekvenser for fremtiden (udir.no)?

TEMAER

I kunnskapsdepartementets strategi for utdanning for bærekraftig utvikling, kunnskap for en felles fremtid, beskriver de følgende overordnede temaer som aktuelle å jobbe med:

- Klima
- Energi
- Forbruk, ressurser og fordeling
- Interessekonflikter
- Deltakelse og demokrati
- Biologisk mangfold
- Naturområder
- Vannressurser
- Helse
- Avfall og gjenvinning
- Friluftsliv og naturopplevelser

Klima

Globale klimaendringer er en av de viktigste miljøutfordringene vi står overfor i vår tid. Klimaendringer kan få store og uønskede virkninger for livsvilkårene for mennesker, planter og dyr. Opplæringen må gi innsikt i mekanismer som fører til de menneskeskapte klimaendringer som vi i dag kan observere og om hva som kan skje dersom ikke utslippene av klimagasser endres.

Forslag til tiltak:

- Klima
- Energi
- Forbruk, ressurser og fordeling
- Interessekonflikter
- Deltakelse og demokrati
- Biologisk mangfold
- Naturområder
- Vannressurser
- Helse
- Avfall og gjenvinning
- Friluftsliv og naturopplevelser

Energi

Den økende bruken av energi fører til globale utfordringer knyttet til miljø, konflikter, forsyningssikkerhet og energipriser som særlig rammer den fattige del av verden. Et mer variert og miljøvennlig energisystem med økt bruk av fornybare energikilder, energieffektivisering og – sparing og fleksibel energiforsyning er en forutsetning for en bærekraftig utvikling.

Forslag til tiltak:

- Skape nysgjerrighet om fornybar energi, forskning og eksperimentering
- Stenge vannet raskere ved håndvask
- Slå av lys på rom som ikke er i bruk

- Lufte kort men godt (i nyere bygg blir dette automatisk regulert)
- Lukke dører om vinteren
- Fylle kaffekanner med kaffe med en gang kaffen er ferdig
- Fylle oppvaskmaskinen helt full før man vasker
- Fylle vaskemaskinen før det vaskes
- Avgrens bruk av tørkeskap

Forbruk, ressurser og fordeling

Knapphet på sentrale naturressurser og ulik fordeling av ressursene globalt bidrar til fattigdom og er en alvorlig trussel mot en bærekraftig utvikling. Opplæringen må bidra til økt bevissthet om vårt forbruk og vise at jordas naturressurser må forvaltes på en klok og solidarisk måte. Den må gi innsikt i hvordan dette kan gjennomføres innenfor de fysiske, sosiale og økonomiske rammene som ligger der i dag.

Forslag til tiltak:

- Gjenbruk - Prosjektarbeid om verdi
- Lære å dele
- Dyrke grønnsaker, bær osv. planting og høsting
- Samle frukt og bær fra overskudd i nabolaget/nærmiljøet
- Markering av FN dagen
- Innsikt i matens opprinnelse og produksjon av matvarer eks. besøker bondegård
- Omvendt julekalender
- Panteprosjekt for å se at arbeid gir en verdi
- Gi barn gode holdninger ifht "å ta vare på det man har". Ikke bare å kjøpe nytt, og hvordan behandler man ting og leker man allerede har.
- Bevissthet rundt bruken av mengde papir.
- Sett inn pålegg og melk i kjøleskapet så fort måltidet er ferdig

Interessekonflikter

Å sørge for at grunnleggende behov for alle mennesker på jorda blir tilfredsstilt er et viktig mål. Dette stiller store krav til bærekraftig utnyttelse av naturen og til rettferdig fordeling av godene. Interessekonflikter oppstår ofte når ulike hensyn skal veies opp mot hverandre. Bruks- og verneinteresser kan ofte stå i sterk motsetning. Å lære å håndtere interessekonflikter er en del av opplæring for bærekraftig utvikling.

Forslag til tiltak:

- Danning
- Etikk
- Mangfold og inkludering
- Handlingsplan mot mobbing
- Sosialkompetanse
- Lære å dele
- Læres opp til forståelsen av et demokratisk fellesskap
- Like muligheter/likestilling
- Lekevenner/tiltak for å jobbe med vennskap/en å leke med/lekegrupper
- Ansatte i barnehagen er gode rollemodeller
- Respekt for forskjellighet
- Ansvarlighet

Deltakelse og demokrati

Medansvar og deltagelse er sentrale forutsetninger i et bærekraftig utviklings perspektiv. En vesentlig forutsetning for deltagelse og demokrati er at samfunnsskapte hindringer for likeverdig deltagelse bygges ned. Barnehagen er en viktig aktør for å sikre at borgerne i et demokrati har nødvendig demokratisk beredskap og kjenner sine rettigheter og plikter.

Forslag til tiltak:

- FNs barnekonvensjon
- Danning
- Etikk
- Mangfold og inkludering
- Handlingsplan mot mobbing
- Sosial kompetanse
- Barna læres opp til forståelsen av et demokratisk fellesskap
- Barnas medvirkning
- Like muligheter/likestilling
- Vennskap/en å leke med

Biologisk mangfold

Økt jakt på ressurser og en voksende verdensbefolkning fører til press på verdens biologiske mangfold. Tap av biologisk mangfold er en alvorlig trussel mot en bærekraftig framtid. Innsikt i samspillet i naturen og samspillet mellom mennesker og natur er en forutsetning for å kunne ta reflekterte valg for å bevare artsmangfoldet på jorda. Opplæringen bør speile artsmangfoldets økonomiske, helsemessige, estetiske og etiske betydning.

Forslag til tiltak:

- Bærekraftige innkjøp i barnehagen
- Bli glad i å ferdes i naturen/ta vare på naturen/vise respekt for naturen og dens dyre og planteliv
- Barna utvikler forståelse for dynamikk i naturen (f.eks. ulv, bie, humle, blomsterstøv)
- Kunnskap om forurensning i nærmiljøet/naturen
- Markdyng (lag egen dyng med f.eks. vindu i som barn kan følge med livet i dyngen)
- Kompostering
- Bygge Fuglehus
- Bygge Insekt hus
- Forske på økosystemet

Naturområder

Tap av arealer er en trussel mot artsmangfoldet. Når naturområder bygges ned eller utarmes, kan viktige leveområder for planter og dyr, som arealer til matproduksjon og som grunnlag for rekreasjon for mennesker. Interessekonflikter vil ofte eksistere i spørsmål om utbygging. Opplæringen bør bidra til at kunnskaper er grunnlag for de valgene som tas.

Forslag til tiltak:

- Bruk nærområdet
- Lære om planter og dyr i nærområdet og i landet for øvrig

- Plante bærbusker, grønnskaper etc.
- Bidra til at barna blir glade i å bruke naturen til alle årstider
- Vise respekt for naturen og dens dyre- og planteliv
- Ferdes sporløs
- Lage skiløyper, skøytebane, akebakke etc.

Vannressurser

Vannet er avgjørende viktig for livet på jorda, og tilgang på rent vann er en menneskerett. Likevel er rent vann for mange en knapp ressurs. Tilgang på rent vann er en hovedutfordring i arbeidet for en bærekraftig utvikling. Vannets kulturelle, økologiske og økonomiske betydning bør framheves i opplæringen.

Forslag til tiltak:

- Bevissthet rundt hvor mye vann vi bruker
- Lære om vannets kretsløp
- Forske på hva vi bruker vann til og hvor mye
- Samle regnvann
- Ikke la vannet renne
- Forske på vannets egenskaper

Helse

God helse i befolkningen er viktig for bærekraftig samfunnsutvikling. Materielle og kulturelle forhold har stor betydning for livsstil og for helsetilstanden. Lokalt vil utformingen av nærmiljøet påvirke blant annet mulighetene til å være i fysisk aktivitet og opplevelsen av trygghet og tilhørighet. Globalt er det andre og større helseutfordringer. Kunnskaper om globale helseutfordringer bør belyses som en del av arbeidet med bærekraftig utvikling.

Forslag til tiltak:

- Hygienetiltak
- Psykososialt læringsmiljø: Selvfølelse, selvhevdelse, kreativitet, konsentrasjon, yteevne, sosialkompetanse (samspill), trygghet, mestringsfølelse
- Inkludering og mestring i gjennom leken
- Trivsel og glede ved bevegelse (motorisk trening)/aktivitet ute og inne
- Variert og sunt kosthold
- Trafikksikre barnehager
- Bevissthet på inneklima (støy, luft, lys og renhold)

Avfall og gjenvinning

Større befolkning og økt forbruk skaper mer avfall. Den økende avfallsmengden er en utfordring for det bærekraftige samfunnet. Opplæringen må øke bevisstheten om hvordan avfallsmengdene kan reduseres, om hvordan avfall kan gjenvinnes og hvordan avfall som inneholder miljøgifter, skal håndteres.

Forslag til tiltak:

- Fokus på forbruk og gjenbruk
- Kildesortering
- Brette kartonger
- Pante flasker
- Resirkulere
- Rullering av leker innad i barnehagen (eventuelt bytte/gi bort med andre barnehager)
- Bruke gjenbruksmateriale i lek og forskning (fra søppel til ressurs)
- Reparere leker og interiør
- Bruke mindre papir (kontor)-vurder om mye som skrives ut kan være digitalt
- Nei takk til reklame
- Bevissthet ved innkjøp. Emballasje og holdbarhet
- Fokus på bruk av såpe og tørkepapir på toaletter og lignende

Friluftsliv og naturopplevelser

Naturopplevelser og friluftsliv gir grunnlag for den enkeltes engasjement for bærekraftig utvikling. Friluftsliv kan med fordel stå sentralt i opplæringen, blant annet fordi barns opplevelser og erfaringer i naturen gir inspirasjon og kunnskaper til å ta medansvar for en bærekraftig utvikling.

Forslag til tiltak:

- Organisere uken slik at alle barn får tur utenfor barnehagen
- Nærområdet brukes aktivt
- Lær om dyr, planter, årstider, samspill mellom mennesker og natur
- Lag egne grønnsaker
- Reis til f. eks til Natursenteret Verdens Ende, gårdsbesøk, skjærgårdstjenesten,
- Naturreservatet i Tønsberg etc.
- Følg et naturfenomen igjennom et år i de fire års tider (f.eks. et tre, fuglekasse etc.)

REFLEKSJONS- OPPGAVER

Barnehagelærer Line spør barna om hvordan de kan unngå at mygg biter dem. Finnes det noe hjelpemiddel?

Daniel sier da at hvis en mygg lander på ham, så slår han den bare. Kristina, en annen barnehagelærer, sier også at vi bare kan koste den bort. «Ja, eller slå den,» sier Daniel igjen.

Line kommer med en annen løsning: «Vet du, akkurat når det gjelder myggene, så spruter de en gift i oss når de biter, og det gjør at vi begynner å klø. Jeg synes faktisk også at vi kan slå dem. Men de insektene som ikke gjør oss vondt, de som flyr og sånn, de trenger vi kanskje ikke å drepe?» spør hun.

Da tar Kenneth ordet. Han demonstrerer med hendene hvordan vi kan fange insekter uten å drepe dem. Noe som får diskusjonen i gang i barnegruppen: Hva bør vi gjøre når vi møter mygg eller edderkopper? Bør vi drepe dem, eller fange dem og slippe dem fri?

La flere stemmer slippe til

Barnehagelærerne Line og Kristina viste barna at de hadde to forskjellige vurderinger av hvordan vi bør behandle en mygg. Dette mener Hedefalk (Hedefalk, M. 2014) er en god metode for å vise barna at det fins flere perspektiver, og at det er lov til å ha forskjellige meninger. Løsningen kan se forskjellig ut, ut fra hvilket perspektiv du vurderer høyst.

Ved å la ulike stemmer slippe til og diskutere et fenomen får barna mulighet for å utvikle en kritisk handlingskompetanse. Barn som har erfart at de er med på å påvirke, blir mer handlingskraftige voksne. Det er derfor viktig at barnet opplever at de har gjort en forskjell.

Refleksjonsspørsmål:

- Hvordan kan vi få inn bærekraftigutvikling i den daglige kommunikasjons-samspillet med barna?
- Kan det skapes impulsive eller planlagte prosjekter ut fra slike samtaler? Hvordan?

LENKER

Anbefalte nettsider som har mange nyttige og gode tips og råd for barnehagelærere og andre barnehageansatte.

Forskerfrø Naturfagsenter er en anbefalt side å kikke på
<https://www.forskerfrø.no>

Videolenker

- <https://www.udir.no/laring-og-trivsel/stottemateriell-til-rammeplanen/>

Nettsider

- <https://www.forskerfrø.no/c2167772/index.html?-tid=2168170>
- <https://www.matmerk.no/no/okologisk/helse-og-livs-stil/et-baerekraftig-maaltid>
- <https://naturvernforbundet.no/spis-naturen/baerekraftig-mat-article32553-3469.html>
- <https://www.fn.no/Tema/Fattigdom/Baerekraftig-utvikling>
- https://www.regjeringen.no/globalassets/upload/kilde/kd/red/2006/0107/ddd/pdfv/290161-temahefte_om_natur_og_miljo.pdf
- <https://www.utdanningsnytt.no/magasinet/2016/april/miljobarnehage-har-gjenbruk-som-pedagogisk-verktoy/>

Telefon: 33 39 00 00
postmottak@faerder.kommune.no
www.færder.kommune.no
Kommune nr.: 3911 | Org.nr 817 263 992

**FÆRDER
KOMMUNE**
– med vind i seilene